

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано визначення "антикризове управління". Мотивовано необхідність нової тенденції пов'язаної з необхідністю втручання у стихійні ринкові відносини державного регулювання економіки, за допомогою якого долаються об'єктивні недоречності ринкового регулювання.

Ключові слова: транзитивність, трансформаційна криза, інституційна структура, державне регулювання, антикризове управління, антиципативне управління.

Post-graduate M.O. Pleskach – Kyiv National agrarian university

Methodological features of anticrisis regulation of Ukrainian economy

The article gives the substantiation of definition "anticrisis management". It is motivated necessity of new tendency connecting with necessary interfere in elemental market relation of famous regulated force that is intensification of conscious, first of all, state regulation of economy which help to overcome objective irrelevances of market regulation.

Keywords: transition, transforming crisis, institute structure, state regulation, anticrisis management.

Вступ

Криза сучасної ринкової економіки виникла внаслідок формування світового господарства на рубежі століть через зростання усупільнення виробництва в національному і міжнародному масштабах. Події, що відбуваються в Україні, тісно пов'язані зі загальним ходом розвитку світової економіки.

Які ж шляхи подолання кризи, які нові тенденції пробили собі дорогу в розвитку економіки? Генеральна нова тенденція пов'язана з необхідністю втручання у стихійні ринкові відносини відомої регулювальної сили, яка доповнює дію "невидимої руки" дією "руки", достатньо помітної і відчутної, тобто про посилення свідомого, передусім, державного регулювання економіки, за допомогою якого долаються об'єктивні недоречності ринкового регулювання.

Економіка України, як і багатьох інших країн світу, перебуває у стані транзитивності – це специфічний стан великої групи постсоціалістичних країн і країн, що розвиваються. Небачений раніше масштаб перехідності і складність її форм дають підстави говорити про якість нового явища у світовій економіці. Глибина і тривалість трансформаційного спаду, очевидно, залежать від ступеня встановлених диспропорцій: об'єму трансформаційних завдань з точки зору рівня техніки і технологій; ступеня розвитку реальних ринкових відносин і т.д. Особливе значення у цьому випадку має суб'єктивний чинник – ефективність керівництва перехідними процесами, частково адекватність рішень, що приймаються відповідно до потреб.

Методологічні особливості антикризового регулювання української економіки

У період криз будь-яке суспільство здійснює кроки до централізації державного управління. Таким шляхом йшли США під час Великої депресії, Франція, інші країни. Але якщо особливі повноваження Рузвельта і де Голя

реалізувались за наявності достатньо потужної противаги – розвитку ринку, то у нас ще тільки необхідно формувати ринок. Звідси сьогоднішні економічні труднощі. Українська економіка за всіма вказаними параметрами мала на початку перехідного періоду "найсприятливіші" умови для глибокої трансформаційної кризи.

Практика реформ, аналіз багатьох її недоречностей свідчить про те, що велике значення у забезпеченні ефективного послідовного реформування і у подоланні трансформаційної кризи, мало б зусилля централізованого регулювання цих процесів, пов'язане частково і з функціями держави. Насамперед, це пояснюється взагалі зростанням у перехідній економіці суб'єктивного чинника. Особливого значення це набуває у зв'язку з тим, що плановій економіці характерне надцентралізоване державне управління, злам якого у перший момент породжує своєрідний вакуум, втрату керування господарством у масштабах української економіки. Посилення ролі держави тому розуміють не як відновлення її попередніх функцій, а як оволодіння ситуацією, що склалася – розладу і хаосу, подолання її і здійснення керівництва економікою на інших (економічних) принципах.

Особливу роль держави відводять у зв'язку з необхідністю реформування економіки і забезпечення дії нових правових основ функціонування економіки з переходом до ринкового механізму.

Розпад централізованої ринкової економіки не означає абсолютної відмови від плануючої ролі держави. Змінюється характер інституціональної організації планування. Взаємодію планування і саморегулювання стосовно соціально-економічних систем треба розглядати не з позиції антагонізму і протистояння, а як органічне поєднання.

Послаблення ролі держави в економіці при нерозвинутості її інституціональної структури і пробілах у законодавстві посилює неможливість керування господарським життям. Ринковий механізм сам по собі не дає змогу своєчасно виявляти переваги розвитку відповідних галузей, прискорення структурної перебудови промисловості. Це – функція державного регулювання економіки.

Державне регулювання економіки або державна економічна політика в ринковому господарстві є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, які здійснюються уповноваженими державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування до наявної соціально-економічної системи відповідно до змінних умов.

В умовах розвитку системної кризи економіки також необхідна істотна розробка заходів антикризового управління на мікро- і макрорівнях. Тому необхідне чітке обґрунтування поняття "антикризове управління". Незважаючи на те, що цей термін на сьогодні є одним із найпопулярніших термінів в економіці України, зміст його недостатньо визначений. Дуже часто в ряді економічних джерел не фіксуються ознаки розбіжностей антикризового і звичайного управління. Увага, зазвичай, акцентується на ліквідації криз, а не на заходах щодо їх недопущення в механізмі банкрутства. Оскільки на досягнення цілі направлено більшість сучасних розробок у сфері теорії і практики

управління, а саме зміст антикризового управління, не розкрито достатньо повно з врахуванням української специфіки.

Так, наприклад, антикризове управління визначається західноєвропейськими економістами, як "діяльність, необхідна для подолання стану, який загрожує діяльності підприємства, при якому основним питанням стає виживання". При цьому така діяльність характеризується "підвищенням інтенсивності застосування засобів і методів на підприємстві, необхідних для подолання ситуації, що загрожує існуванню підприємства" [7].

На думку англійського економіста К. Хаберланда "проходить перенесення всієї уваги на сьогочасні, короткотермінові проблеми, одночасно пов'язані з проведенням жорстких і швидких рішучих мір" [1].

Поряд з тим, деякі автори, які хочуть підкреслити "позитивний характер криз", визначають антикризове управління як створення комплексу методів і інструментів, які дають змогу повідомити про швидкочасний переломний момент і розроблення нового курсу розвитку [1]. Антикризове управління містить і тимчасові характеристики. По перше, це визначення включає у себе всі завдання з розробки і проведення заходів, які під час кризи ведуть до послаблення, подолання кризового процесу, що, на думку Д. Коппа, "необхідно характеризувати як антикризове управління у вузькому значенні", і по-друге, до цього необхідно додати ще "профілактику і терапію кризи, і це буде поняттям антикризового управління у широкому розумінні [8]. Подібне визначення дає і відомий дослідник у цій сфері Т. Янике, котрий визначає завдання керівництва і дій у рамках гострої кризи як "реактивний антикризовий менеджмент" і завдання профілактики криз як "превентивний (попереджувачий) антикризовий менеджмент" або антиципативний (попереджувачий) антикризовий менеджмент [2].

Професор І.К. Ларіонов дає таке визначення поняття "антикризове управління". У широкому розумінні антикризове управління – це система управлінських заходів з діагностики, попередження, нейтралізації і подолання кризових явищ і їх причин на всіх рівнях економіки [1]. За цим визначенням будь-який активний вплив на економіку з метою забезпечення її ефективного функціонування належить до антикризового управління.

Однак необхідно підкреслити, що всі основні економічні дисципліни (фінансовий аналіз, стратегічне і тактичне планування, маркетинг, інвестиції, менеджмент) об'єднані у понятті антикризового управління у видозміненому, трансформованому вигляді на основі одного критерію: діагностика, попередження, нейтралізація і подолання криз. Водночас, у вузькому розумінні антикризове управління – це система організаційно-управлінських заходів стосовно окремого господарюючого суб'єкта, який знаходиться у стані кризи, що, зазвичай, виражається в неплатоспроможності, яка у разі її затяжного невизначеного характеру, нейтралізується через процедуру банкрутства. При цьому для антикризового управління у вузькому розумінні більше значення має встановлення факту фінансової нестійкості господарюючого суб'єкта [6]. Професор А.П. Градов визначає антикризове управління як "розроблення і першочергову реалізацію заходів, спрямованих на нейтралізацію найбільш

небезпечних, тобто найбільш інтенсивно впливаючих на завершальне явище шляхів, які призводять до кризового стану [3].

В.О. Василенко антикризовим управлінням називає "управління, в якому під тиском запланованих чи випадкових чинників поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи і використання її чинників для наступного стійкого розвитку організації" [4].

Таким чином, поняття "антикризове управління" можна розглядати в найширшому розумінні і визначити його, як планування і здійснення заходів щодо збереження базових змінних величин внутрішнього середовища господарюючого суб'єкта. У зв'язку з цим варто розрізняти "реактивний" і "антиципативний" види антикризового управління. Саме через прямий вплив на забезпечення збереження базових змінних величин, таких як ліквідність, дохід або обіг окремі складові частини "реактивного" антикризового управління характеризується чітким і конкретним, спрямованим намаганням, як наприклад, досягнення певного рівня ліквідності або дохідності. Це цілеспрямовання, а також одночасно з цим обмеженість тимчасового діапазону, істотно ускладнює розроблення ефективної антикризової концепції і переосмислення попередніх цілей і норм. При цьому "реактивне" антикризове управління можна охарактеризувати як планування і введення заснованих на невеликій кількості критеріїв заходів, метою яких, зазвичай, є відновлення попереднього, докризового стану. У протилежність цьому "антиципативне" антикризове управління засноване на загальних цілях, які можуть бути сформовані тільки на більш нижчому рівні, ніж завдання розробки конкретних заходів. Антиципативні відносини розуміють, як довготермінові завдання управління, які можуть охоплювати всі сфери функціонування господарюючого суб'єкта [6].

Світова практика антикризового управління передбачає наявність двох концепцій сприйняття криз, а саме, відношення до кризи, орієнтоване на збереження базових параметрів наявної системи і орієнтоване на реконструкцію або оновлення системи. У першому випадку криза сприймається як загроза і перешкода, що означає для задіяних індивідів колективу втрату суверенітету й істотності. Наслідком цього є сприйняття криз у негативному розумінні і розробка заходів щодо відновлення докризового стану параметрів системи. У другому випадку криза розглядається як вказівка на необхідність оновлення, перебудови в еволюційному процесі розвитку системи, і тим самим, вноситься звільнення від певної ірраціональності або неправильно встановлених цілей і правил. Внаслідок цього, всі вимоги до зміни попередньої ситуації, як викликали кризу, розглядаються у позитивному напрямку. При цьому в основі розробки антикризових заходів є не боротьба з кризою, а зміна структури системи відповідно до нових вимог.

Таким чином, можна сформулювати визначення антикризового управління таким чином: антикризове управління – це комплекс управлінських заходів стратегічного і тактичного характеру з діагностики, попередження, нейтралізації і подолання кризових явищ і їх причин на всіх рівнях економіки, головною метою якого є нейтралізація найбільш загрозливих ситуацій, які призводять до кризового стану.

Висновки

На сьогодні вкрай необхідно від паливно-сировинної орієнтації, санації морально і технологічно застарілих виробництв і безперспективних соціально-утриманницьких проектів перейти до активної державної політики підтримки програм і проектів, спрямованих на вирішення невідкладних проблем перебудови у сфері соціально-економічного розвитку всіх суб'єктів економіки, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, розширеного виробництва конкурентоспроможних товарів та послуг, розвитку інноваційного потенціалу, впровадження нових інформаційних технологій. Для створення найбільш сприятливих умов, які сприяють безкризовому розвитку господарюючих суб'єктів, необхідні гарантовані преференції для інвестицій, а саме: урядові та регіональні податкові пільги, митні пільги, державні гарантії.

У зв'язку з цим доцільно відзначити, що в Україні результативне вирішення комплексу проблем соціально-економічного розвитку і створення основ для безкризового розвитку можливе тільки у тому випадку, коли будуть розроблені ефективні економічні, правові, організаційні, фінансові, адміністративні методи і способи змін пріоритетів соціально-економічної стратегії держави і господарюючих суб'єктів, а також заходи, які сприятимуть створенню умов для інвестування галузей народного господарства державним і приватним капіталом.

Література

1. Альтман Г.Х. Звездные часы лидерства: лучшие стратегии управления в мировой истории – М.: ДИС, 2000. – 346 с.
2. Грязнова А.Г. Антикризисный менеджмент. – М.: Просвещение, 2001. – 238 с.
3. Градов А.П. Национальная экономика. – СПб: Специальная литература, 1999. – 184 с.
4. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. пос. – К.: ЦУЛ, 2003. – 432 с.
5. Коротков П.М. Антикризове управління. – М.: Наука, 2000. – 504 с.
6. Ларионов И.К. Антикризисное управление. – М.: Дашков и Ко, 2001. – 472 с.
7. Mason, Edward S. The economic and social modernization of the regions. Harvard University Press, 1999. – 422 с.
8. Стиглиц Дж., Эллерман Д. Мосты через пропасть: макро и микростратегии для России// Проблемы теории и практики управления. – 2000, № 5. – С. 34-37.

УДК 369.223.41/46

Асист. А.І. Хомицький; студ. Р.В. Аверчук –
Львівська комерційна академія

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА: СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ

Розглядаються особливості соціальної політики захисту материнства в державах з розвинутими ринковими економіками, досліджено вагомість впливу різних засобів захисту материнства на рівень народжуваності. Розкрито недоліки наявної системи захисту материнства в Україні та обґрунтовано необхідність змін у підходах до забезпечення захисту материнства в Україні.

Ключові слова: соціальна політика, захист материнства, стимулювання народжуваності, коефіцієнт фертильності, система догляду за дітьми, відпустка у зв'язку з вагітністю.